

Universal Declaration of Human Rights - Tuva

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, <http://www.unicode.org/udhr>.

КИЖИНИНҢ ЭРГЕЛЕРИНИНҢ БҮГҮ-НИИТИ УГУУЛГАЗЫ

1948 чылдың декабрь 10-да Чингине Ассамблеяның 217 А (III) резолюциясы-биле хүлээн лдынган болган чарлаттынган

КИИРИЛДЕ

Кижини төрелгетен аймаанын бүгү кежигүннеринин кижини мөзүзүн, оларның дең болган казын болбас эргелерин хүлээн көөрү хосталганын, чонгуг чоруктуң база бүгү-ниити тайбынның үндезини болурун кичээнгейге албышаан; база

кижинин эргелеринге тоомча чок болган көөр хөөн чок чоруктуң кижини төрелгетеннин сагыжын аартып дүвүреткен дерзин үүлгедилерге чедиргенин база кижилер сөстүң болган үзелдерин хосталгазынга эргелин, коргуушкун болган түределден хостуг делегейин тургузары кижилернин бедик чүткүлү кылдыр чарлаттынганын кичээнгейге албышаан; база

кижинин эргелери хоойлуга кижини ужур-дүрүм чок чагыргага болган дарлалгага удур соолуг арга кылдыр тура халышкын ажыглаар ужурга таварышпас кылдыр камгалааттынган турарының эргежок чутулазын кичээнгейге албышаан; база

чоннар аразынга эн-найыралдыг харылзааларның сайзыралын деткиринин эргежок чутулазын кичээнгейге албышаан; база

Каттышкан Нацияларның чоннарының кижинин кол эргелеринге, кижини мөзүзүнге болган үнелинге база эр болган херэежен кижилернин дең эргелинге бүзүрелин Уставга бадыткаанын база улам хостуг байдалга социал депшилгени болган амыдыралдың байдалдарын экижидерин деткиринин шийгирлээнин кичээнгейге албышаан; база

кежигүн-күрүнелерин Каттышкан Нациялар Организациясы-биле кады ажылдавышаан, кижинин эргелерин болган кол хосталгаларын бүгүденин хүндүлээрин база сагырын чедин алырынга деткимче бээрин хүлээнгенин кичээнгейге албышаан; база

бо эргелерин болган хосталгаларның характерин бүгүденин угаап билيري ол хүлээлгени долузу-биле күүседиринге улуг ужур-дузалыг болурун кичээнгейге албышаан,

Чингине Ассамблея

Кижинин эргелеринин бо бүгү-ниити угуулгазын бүгү чоннарның болган күрүнелерин күүседир дээш кызыдар ужурлуг база кижини бүрүзү болган ниитилелдин орган бүрүзү ук Угуулганы доктаамал кичээнгейге албышаан, чырыдылга болган өөредилге аргалары-биле ук эргелер биле хосталгаларын хүндүлээрин деткир, национал болган улустар аразының депшилгелин хемчеглерин ажыглап турган, Организацияның кежигүнү күрүнелеринин база ол күрүнелеринин юрисдикциясында турар девишкээрлерин чоннарының аразында оларны бүгүденин хүлээн көөрүн база үре-түңнелдин боттанырын деткиринче утланган сорулга кылдыр чарлап тур.

1 чүүл

Бүгү кижилер хостуг база мөзүзү болган эргелери дең кылдыр төрүттүнер. Оларга угаансарыыл болган арын-нүүр бердинген болур болган олар бот-боттарынга акы-дунмалышкы хамаарылганы көргүзер

ужурлуг.

2 чүүл

Кижи бүрүзү ук Угуулгада чарлаттыгган бүтү эргелерге болган хосталгаларга язы-соогү, кезининг өңү, эр-херээжени, дылы, чүдүлгези, политиктиг болган өске-даа үзелдери, национал болган социал ызыгууру, өнчү-хөрөңгизи, аңгы болган өске-даа байдалдардан хамаан чокка эргелиг.

Оон аңгыда, кижини оон хамааржыш турары күрүнениң азы девискээрниң политиктиг, хоойлу-дүрүм азы чоннар аразында статусун, ук девискээрниң хамаарышпазын, өскелериниң харагалзалында турарын, бот-банкарылга чок азы бот-догуннаашкынында кандыг-бир кызыгаарлыг боон турарын барымдаалан ылгаар чорук турбас ужурулуг.

3 чүүл

Кижи бүрүзү амыдыран-чурттаар, хостуг болур болган дээн болбас эргелиг.

4 чүүл

Кым-даа кулданыгга азы хостуг эвес байдалга туттунмас ужурулуг; кулданыгның болган кул садарының бүтү хевирлери хоруглуг.

5 чүүл

Кым-даа эрини-шаажыга азы каржы, кижизиг эвес азы оон кижи мөзүзүн дорамчылаан аажылаалга болган шийткелге таварышпас ужурулуг.

6 чүүл

Кижи бүрүзү каяа-даа чорааш, оон тускай субъект эргелигин хулээн көөрүнге эргелиг.

7 чүүл

Бүтү кижилер хоойлу мурнунга дең эргелиг база хоойлуга кандыг-даа ылгал чокка, дең камгаладыр эргелиг. Бүтү кижилер ук Угуулганы хажыдын турар ылгай көрүүшкүнден база ындыг ылгай көрүүшкүннү кылырынче күткүлгеден дең камгаладыр эргелиг.

8 чүүл

Кижи бүрүзү конституция азы хоойлу езугаар көрдүнген кол эргелери хажыттыгган таварылгаларда долуг эргелиг национал шүүтүнүң оон эргелерин катап үре-түңнелдиг тургузуп бээринге эргелиг.

9 чүүл

Кым-даа барымдаа чок хорутдалга, тудун хорутдаашкынга азы ойладышкынга таварышпас ужурулуг.

10 чүүл

Кижи бүрүзү оон эргелерин болган хулээлгелерин тодарадын бээринге база аңаа онааштырын турар кем-херек буруудадышкынының барымдаалыын тодарадырынга база оон херээн хамаарышпас болган тала тыртпас шүүтүнүң ажык болган чөптүг чоруктуң бүтү негелделерин сагывышаан, сайгарын көөрүнге эргелиг.

11 чүүл

1. Кем-херек үүлгеткен деп буруудаттырып турар кижиге бүрүзү камгалаалдың бүтү аргаларын хандырып берип турар ажык шүүгү сайгарылгазынга ооң буруулуу хоойлу езугаар тодараттынмаан шаанда буруу чок деп санадыр эргелиг.

2. Кым-даа болуп турган үезинде национал хоойлулар азы чоннар аразының хоойлу-дүрүмү-биле кем-херек үүлгединишкини болбайн турган кандыг-бир кылдынышлардан азы чүнү-даа кылбаанындан үнген үүлгедиг дээш шийттирбес ужурулут. Ол ышкан үүлгедигниң болган үезинде берип болур турган кеземчеден аар кеземче бээри болдунмас.

12 чүүл

Кым-даа ооң амы-хууда болган өг-бүлө чуртталгазынче туразында холгаарлаашкынга, бажың-балгадынга дээш болбазынга, чагаалажышкынының чажыт чоруунга азы ат-алдары болган репутациязынга шоглаашкынга таварышпас ужурулут. Кижиге бүрүзү хоойлуга ындыг холгаарлаашкын азы шоглаашкыннардан камгаладыр эргелиг.

13 чүүл

1. Кижиге бүрүзү кайы-бир күрүнениң кызыгаарының иштинге хостут чоруур болган бодунга чурттаар черни шилип алыр эргелиг.

2. Кижиге бүрүзү кандыг-даа чурттан, ооң иштинде бодунуң чуртундан база үнүп чоруур база бодунуң чуртунче эеп кээр эргелиг.

14 чүүл

1. Кижиге бүрүзү истен сүрүүшкүнден хоргадалды өске чурттардан дилээр база ол хоргадалды ажыглаар эргелиг.

2. Бо эрге политиктиг эвес үүлгедиг азы Каттышкан Нациялар Организациязының сорулга болган принциптеринге удурланышкак кылдынышлар дээш истен сүрүп турар таварылгада ажылаттынмас.

15 чүүл

1. Кижиге бүрүзү хамааты болур эргелиг.

2. Кым-даа хамааты эргезинден азы хамааты эргезин солуур эргезинден үндезин чокка казытпас ужурулут.

16 чүүл

1. Назы четкен эр болган херээжен кижилер язы-сөөк, националы азы чүдүлгезиниң аайыбиле кандыг-даа кызыгаарлаашкын чокка өгленип, бодунуң өг-бүлезин тургузар эргелиг. Олар бадыланышканынга хамаарыштыр, бадылалдыг турган үезинде база ону күш чок деп санаан үезинде дең эргелерни ажыглаар.

2. Бадылажышкын чүгле өгленчин турар ийи таланың хостут болган бүрүн дугуржулгазыбиле бооп болур.

3. Өг-бүлө ниитилелдин чайгаар болган үндезин үүрү болур база ниитилел биле күрүнениң талазындан камгаладыр эргелиг.

17 чүүл

1. Кижиге бүрүзү өнчү-хореңгизин чааскаан-даа, өскелер-биле кады-даа эдилээр эргелиг.

2. Кым-даа өнчү-хореңгизин үндезин чокка хавыртпас ужурулут.

18 чүүл

Кижиги бүрүзү бодалдың, арын-нүүрнүн болган чүдүлгенин хосталгазынга эргелиг; бо эргеге бодунун чүдүлгезин азы үзелдерин өскертиринин хосталгазы база бодунун чүдүлгезин азы үзелдерин чааскаандаа, өскелер-биле кады-даа хөйге азы аңгы кылдырган өөредилге, мөргүл база шажынчы болган ритуалдыг езулалдар дамчыштыр негтередиринин хосталгазы хамааржып турар.

19 чүүл

Кижиги бүрүзү үзелдеринин база оларны хостуг илередиринин хосталгазынга эргелиг; бо эргеге бодунун үзелдеринге моондак чокка бүзүрөп сагыыр база күрүне кызыгаарларындан хамаан чокка база кандыг-даа арга-биле информация болган идеяларны дилээр, алыр база тарадыр хосталга хамааржып турар.

20 чүүл

1. Кижиги бүрүзү тайбың чыып болган катгыжышкыннарның хосталгазынга эргелиг.
2. Кым-даа кайы-бир катгыжышкынга киреринге чыгатпас уjurлуг.

21 чүүл

1. Кижиги бүрүзү бодунун чуртунун удуртулгазынга боду дорт азы хостуг ёзу-биле соңгуттурган төлээлекчилерни дамчыштыр киржир эргелиг.
2. Кижиги бүрүзү бодунун чуртунга күрүне албанынга дең кирер эргелиг.
3. Чоннун күзел-соруу чазактың эрге-чагыргазының үндезини болур уjurлуг; бо күзелсорук албан ниити болган дең чажыт бадылааншкын аргазы-биле азы соңгуурунун хосталгазын хандырып турар дең чергелиг өске хевирлер дузазы-биле эрткен болган хажыдышкын кылдынмаан өйлеп-өйлеп болур соңгулдаларга илереп кээр уjurлуг.

22 чүүл

Кижиги бүрүзү ниитилелдин кежигүнү болганда, национал күжениг болган чоннар аразында кады ажылдажылганың ачызында күрүне бүрүзүнүн курлавырлары болган тургузуунга дүүштүр кижиги мөзүзүн баксыратпайн тударынга база экономика, социал болган культура адырларынга хостуг сайзыраарынга эргежок чутула социал хандырылга алырынга база эргелери боттанган турарынга эргелиг.

23 чүүл

1. Кижиги бүрүзү ажылдаар, ажылды хостуг шилни алыр, ажылдаар байдалының чөптүг болган таарымчалыг болурунга база ажыл чок чоруктан камгалалга эргелиг.
2. Кижиги бүрүзү кандыг-даа ылгай көрүүшкүн чокка дең ажыл дээн дең төлевир алыр эргелиг.
3. Ажылдан турар кижиги бүрүзү бодунун болган өг-бүлезинин кижиги мөзүзүнге төлөнтиг амыдыралды тудар чөптүг болган сеткилди хандырып турар база херек апарганда социал хандырылганың өске хевирлеринден немелделиг төлевирни алыр эргелиг.
4. Кижиги бүрүзү бодунун эргелерин камгалаары-биле профессионалдыг эвилелдер тургузар база профессионалдыг эвилелдерге кирер эргелиг.

24 чүүл

Кижиги бүрүзү дыштанылгага база хостуг үеге эргелиг, оон ниитинде ажыл хүнүн шын кызыгаарлаарынга база өйлеп-өйлеп бээр төлевирлиг шөлээге эргелиг.

25 чүүл

1. Кижил бүрүзү амыдыралдың, оон иштинде аъш-чемнин, идик-хептин, чурттаар орансаваның, эмчи ажаалгазының база эргежок чутула социал хандырылганың оон бодунуң болгаш өг-бүлезининг кадыкшылын баксыратпайн тударынга база чаагай байдалын хандыраарынга четчир деңгелдинг болурунга эргелиг база ажыл чок артканда, араанда, инвалид апарганда, дулгуяк калганда, назылап кыраанда азы оон хамаарышпас байдалдарда амыдыраар аргаларын чидиргенде, хандырылга алыр эргелиг.

2. Не болуру болгаш чаш назын тускай ажаал-тежээл болгаш дуза алырынга эргени берип турар. Бүтү уруглар, өг-бүлеге азы сураc төрүттүнгенинден хамаан чокка, дөмей социал камгалалды алыр ужурулут.

26 чүүл

1. Кижил бүрүзү өөренир эргелиг. Өөредилге бети дизе эге болгаш нинти өөредилгеге хамаарыштыр халас болур ужурулут. Эге өөредилге албан болур ужурулут. Техниктинг болгаш профессионалдыг өөредилге бүтүдеге белен чедингир болур ужурулут база дээди өөредилге кижил бүрүзүнүң салымныының аайы-биле бүтүдеге бир дөмей чедингир болур ужурулут.

2. Эртем-билинг кижининг долу сайзыралынче болгаш кижининг эргелеринге база хосталгаларынга хүндүткелди бедидеринче угланган болур ужурулут. Эртем-билинг бүтү чоннарнын, сөөк-язы база шажын бөлүктерининг бот-боттарын билчиринге, өскелернинг бодалдарын, чүдүлге-сүзүткелдерин хүлээп билчиринге, эн-найыралдыг чорукка база Каттышкан Нациялар Организациязының тайбыңны деткээн ажыл-чорудулгазынга деткимчени бээр ужурулут.

3. Ада-не улус боттарының назы четпээн уругларының өөредилгезининг хевирин чутулалап ишчир эргелиг.

27 чүүл

1. Кижил бүрүзү нинтигелдинг культура амыдыралынга хостуг киржир, уран чүүлден таалал алыр, эртем деңгелгезинге киржир болгаш оон кижиктерин ажыглаар эргелиг.

2. Кижил бүрүзү автору бооп турары эртем, чогаал болгаш уран чүүл ажылдарының түңгелди болур моральдыг болгаш материалдыг эрге-ажыы камгалаттынган турарынга эргелиг.

28 чүүл

Кижил бүрүзү ук Угуулгада айыттынган эргелер болгаш хосталгаларны долугу-биле хандырып турар социал болгаш улустар аразының корум-чурумунга эргелиг.

29 чүүл

1. Кижил бүрүзү оон хостуг болгаш долу сайзыралын хандырып болур нинтигелдинг мурнунга хүлээлгелерлиг.

2. Кижил бүрүзү бодунуң эргелерин болгаш хосталгаларын боттандырып турган, хоойлу ёзугаар өске кижилернин эргелери биле хосталгаларын болур-чогууру-биле хүлээп көөрүн база хүндүлээрин хандырап база демократтыг нинтигелге мөзү-шынарнын чөптүт негелделерин, хой-нинти чурумун болгаш нинти чаагай байдалды хандырап сорулга-биле тодараттынган чүгле ындыг кызыгаарлаашкыннарга таваржыр ужурулут.

3. Ол эргелернин болгаш хосталгаларнын боттандырышкыны кандыг-даа таварылгада Каттышкан Нациялар Организациязының сорулга болгаш принциптеринге удурланышкак болбас ужурулут.

30 чүүл

Ук Угуулгада чүү-даа чүве кайы-бир күрүнеге, бөлүкке азы тус кижилерге ук Угуулгада айыттыгган эргелер болган хосталгаларны узуткаарынче утланган ажылдар чорударынга азы кылдыныглар кылырынга эрге берип турар деп тайылбырлаттынып болбас.
